

Gettier Durumlarının ve Lehrer ile Paxson'ın Bazı Örneklerinin Doğal Türetim Yöntemi Açısından İncelenmesi

Investigation of Gettier Cases and Some Examples of Lehrer and Paxson in terms of Natural Deduction Method

FİKRET OSMAN

Bingöl University

Received: 09.04.2021 | Accepted: 22.05.2021

Abstract: This study will focus on the examples in Edmund L. Gettier's article titled "Is Justified True Belief Knowledge?", which addresses two cases to draw our attention to the lack of a tripartite conception of knowledge, and on some examples in the article titled with "Knowledge: Undefeated Justified True Belief" by Keith Lehrer and Thomas Paxson who advocate one of the quadripartite conceptions of knowledge to overcome these shortcomings. Firstly, this study will try to determine what kind of natural deduction the examples in these articles are, then show whether these deductions are valid by using direct and indirect proving methods.

Keywords: Gettier, Lehrer, Paxson, natural deduction, direct proving, indirect proving.

Giriş

Edmund L. Gettier, “Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi Midir?” (Is Justified True Belief Knowledge?) adlı makalesinde (1963: 121-123), Gettier örnekleri olarak da bilinen, iki durum üzerinde durarak geleneksel ya da klasik bilgi anlayışına ilişkin bazı sorunlara dikkat çekmiştir. Geleneksel ya da klasik bilgi anlayışı üç unsurludur (Cevizci, 2010a: 27) ve Platon’un “Theaitetos” (1937: 2006) adlı diyalogunda tartıştığı “gerekçelendirilmiş doğru inanç” yaklaşımına dayanır.¹ Gettier, verdiği örneklerle bu yaklaşımı sarsmayı başarmıştır. Bunun üzerine geleneksel ya da klasik bilgi anlayışını savunmak için, dört unsurlu bilgi anlayışları geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar *içselcilik* ve *dışsalcılık* olarak başlıca iki ana başlık altında toplanabilir. İçselciler dördüncü unsurun öznenin zihnine ait durumlarda; dışsalcılar da öznenin zihninin dışında ararlar (Başdemir, 2011b: 178). İçselcilğe ilişkin en önemli örneklerden biri Keith Lehrer ile Thomas Paxson’un (1969: 225-237) “Bilgi: Sarsılmaz Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç” (Knowledge: Undefeated Justified True Belief) adlı makaleleridir. Bu makalede aynı zamanda temelci bir yaklaşım da sergilenmiştir (Başdemir, 2011a: 11). Temelcilik “bilginin haklılandırılmaya veya temellendirmeye ihtiyaç duymayan temel inançlara dayandığını savunan öğretilerdir” (Cevizci, 2010b: 1506). Aslında Lehrer ile Paxson, temel bilginin sarsılması durumunda ne tür bir yeni gerekçelendirmeye gidilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda adı geçen makalelerinin girişinde temel bilgi (basic knowledge) ve temel olmayan bilgi (nonbasic knowledge) ayrımını yapmışlardır. Temel bilginin tam olarak gerekçelendirilmiş doğru inanç (completely justified true belief); temel olmayan bilginin ise sarsılmaz gerekçelendirilmiş doğru inanç (undefeated justified true belief) olduğunu belirtmişlerdir (1969: 225). Başka bir ifadeyle onlara göre, temel olmayan bilgi, bir şekilde sarsılmış olan temel bilgiye onu sarsılmaz hâle getirecek bir şeyin ilave edilmesidir (1969: 225).

Biz burada, doğal türetim yöntemi açısından Gettier ve Lehrer ile Paxson’un bahsettiğimiz bu makaleleri üzerinde duracağız. Ancak ne Gettier’in ne de Lehrer ile Paxson’un örneklerinde yer alan gerekçelendirmeleri tartışmaya odaklanacağız. Bizim, bu çalışmamızda iki amacımız vardır.

¹ Platon’un kendisi bu yaklaşımı benimsememektedir. O, aynı diyalogun sonunda *gerekçelendirilmiş doğru inancın* bilgi olmadığını belirtmektedir. Bkz. Plato (1937: 216).

Bunlardan birincisi; Gettier örneklerinin ve Lehrer ile Paxson'un bazı örneklerinin ne tür birer doğal türetim olduğunu tespit etmektir. Bunun için öncelikle bu örnekleri ele alıp sembolleştirmemiz gerekecektir. Teo Grünberg'in de belirttiği gibi anlatımları bilgi kuramı açısından sembolik olarak şöyle ifade edebiliriz (2007: 61-70):

“ I_{xp} ”, “ B_{xp} ” vb.

Burada I ile inanmayı; B ile de bilmeyi belirtiyoruz. Bu durumda yukarıdaki sembolik ifadeleri şöyle okuyabiliriz: “ x, p 'ye inanıyor.” ve “ x, p 'yi biliyor.” Örneğin p önermesinin içeriğini “Ahmet başarılıdır.” olarak belirlersek bu sembolik anlatımları “ x , Ahmet'in başarılı olduğuna inanıyor.” ve “ x , Ahmet'in başarılı olduğunu biliyor.” şeklinde okuyabiliriz. x bireysel değişkeninin yerine, örneğin a bireysel değişmezini getirirsek bu anlatımları şöyle sembolleştirebiliriz:

“ I_{ap} ” ve “ B_{ap} ”

Eğer buradaki a bireysel değişmezini ‘Ali’ olarak alırsak sembolik anlatımlarımızı “Ali, Ahmet'in başarılı olduğuna inanıyor.” ve “Ali, Ahmet'in başarılı olduğunu biliyor.” şeklinde okuyabiliriz. Kuşkusuz Gettier ve Lehrer ile Paxson'ın örneklerini bu şekilde sembolleştirebiliriz. Ancak biz bunu yapmayacağız. Bu örnekleri bilgi kuramı açısından ele almadığımız için sembolleştirmemizi de bilgi kuramına göre değil;² temel sembolik mantığın önermeler ve niceleme mantığına göre yapacağız.³

Çalışmamızdaki ikinci amacımız ise sembolleştirip türünü belirlediğimiz örneklerin geçerli olup olmadıklarını göstermektir. Bunun için de doğal türetim doğrudan kanıtlama ve dolaylı kanıtlama yöntemlerini kullanacağız. Doğrudan kanıtlama, bir çıkarımın öncüllerini doğru varsayarak onlardan sonucun doğrudan çıkarılmasıdır (Çüçen, 2012: 155; Özercan, 2014: 8). *Reductio ad absurdum* da denen dolaylı kanıtlama ise sonucun değil alınıp çelişki bulunmaya çalışılmasıdır (Hardegee, 2010: 169; Copi, 1967: 62).^{4,5}

² Gettier ve ona yönelik örneklerin bilgi kuramı açısından değerlendirilmesi konusunda bkz. Grünberg (2005: 385-392).

³ Anlatımların temel sembolik mantık açısından ele alınması konusunda bkz. Kutlusoy (2003).

⁴ Önermeler mantığındaki anlatımları doğal türetim yöntemiyle denetlemeye yönelik kurallar konusunda bkz. Grünberg (1972: 121-148).

⁵ Niceleme mantığındaki anlatımları doğal türetim yöntemiyle denetlemeye yönelik kurallar

Çalışmamızın bundan sonraki kısmında Gettier'in ve Lehrer ile Paxson'un örneklerini, belirttiğimiz bu iki amacımız doğrultusunda inceleyeceğiz.

1. Gettier Durumlarının Doğal Türetim Yöntemi Açısından İncelenmesi

Gettier, yukarıda bahsettiğimiz “Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi Midir?” başlıklı makalesinde iki duruma ilişkin iki örnek verir. Bu örneklerden birini “iş başvurusu örneği”, diğerini de “Ford örneği” olarak adlandırabiliriz. Şimdi bu örnekleri doğal türetim yöntemi açısından ele alalım.

1.1. İş Başvurusu Örneği

Gettier, *iş başvurusu* örneğinde, bir iş başvurusunda bulunan iki kişiden birinin diğeriyle ilgili şu önermeyi oluşturduğunu söyler: “Jones işe alınacak kişidir ve Jones on adet bozuk paraya sahiptir” (1963: 122). Bu tümel evetleme önermesinden de “İşe alınacak kişi on adet bozuk paraya sahiptir.” (1963: 122) önermesini türettiğini belirtir.

Niceliksel bir durumun dile getirildiği bu örmekte önce bir tümel evetleme önermesi oluşturulmakta; daha sonra bu tümel evetleme önermesinden tikel genellemeye geçiş yapılmaktadır. Söz konusu örnekte geçen *Jones*'ı “m”, *işe alınacak kişiyi* “İ” ve *on adet bozuk paraya sahip olmayı* “O” ile ifade edebilir ve bu akıl yürütmeyi aşağıdaki gibi sembolleştirip denetleyebiliriz:

$$“\dot{I}m \wedge Om \therefore \exists x (\dot{I}x \wedge Ox)”$$

“Jones işe alınacak kişidir ve Jones on adet bozuk paraya sahiptir.”

“O hâlde, bazı x'ler için x işe alınacak kişidir ve x on adet bozuk paraya sahiptir.”

Doğrudan Kanıtlama

$$1. \dot{I}m \wedge Om (\ddot{O}n)$$

$$\exists x (\dot{I}x \wedge Ox) (\exists G: 1)$$

Dolaylı Kanıtlama

$$1. \dot{I}m \wedge Om (\ddot{O}n)$$

konusunda bkz. Copi (1967: 80-84).

2. $\neg \exists x (\dot{I}x \wedge Ox) (\neg Sn)$
3. $\forall x \neg(\dot{I}x \wedge Ox)$ (2. N.D.K.)
4. $\neg(\dot{I}m \wedge Om)$ ($\forall\ddot{o}$: 3)

Çelişki: 1,4

1.2. Ford Örneği

Ford örneğinde ise Gettier, kendi gerekçeleri doğrultusunda bildiğini düşünen bir bireyin şu önermeyi oluşturduğunu belirtir: “Jones bir Ford’a sahiptir” (1963: 122). Bu önermeden de aşağıdaki önermeleri türettiğini söyler (1963: 122-123):

“Ya Jones bir Ford’a sahiptir ya da Brown Boston’dadır.”

“Ya Jones bir Ford’a sahiptir ya da Brown Barcelona’dadır.”

“Ya Jones bir Ford’a sahiptir ya da Brown Brest-Letovsk’dadır.”

Burada basit bir önermeden üç tikel evetleme önermesi türetilmiştir. Başka bir ifadeyle üç sonuca gidilmiştir. Şimdi bu akıl yürütmeyi sembolleştirip önce ayrı ayrı daha sonra da bir bütün olarak bu üç sonucu açısından denetleyelim.

1.2.1. Örneğin Üç Sonuç Açısından Ayrı Ayrı Ele Alınması

Gettier’in *Ford örneğini* üç ayrı çıkarım olarak, “ $p \therefore p \vee q$ ”, “ $p \therefore p \vee r$ ”, “ $p \therefore p \vee s$ ” şeklinde sembolleştirebiliriz. Bunlardan biri geçerliyse aynı biçimde oldukları için diğerleri de geçerli olacaktır. Bundan dolayı sadece birini denetleyeceğiz.

Doğrudan Kanıtlama

1. p (Ön)
- $p \vee q$ ($\vee G$:1)

Dolaylı Kanıtlama

1. p (Ön)
2. $\neg(p \vee q)$ ($\neg Sn$)
3. $\neg p$
4. $\neg q$ ($\neg\vee$: 2)

Çelişki: 1,3

1.2.2. Örneğin Üç Sonuç Açısından Bir Bütün Olarak Ele Alınması

Bir bütün olarak bu örneği şöylece sembolleştirip denetleyebiliriz:

“ $p \therefore p \vee q, p \vee r, p \vee s$ ”

Doğrudan Kanıtama

1. p (Ön)
- $p \vee q$ ($\vee G:1$)
- $p \vee r$ ($\vee G:1$)
- $p \vee s$ ($\vee G:1$)

Dolaylı Kanıtama

1. p (Ön)
2. $\neg(p \vee q)$ ($\neg Sn$)
3. $\neg(p \vee r)$ ($\neg Sn$)
4. $\neg(p \vee s)$ ($\neg Sn$)
5. $\neg p$ ($\neg v: 2$)
6. $\neg q$ ($\neg v: 2$)
7. $\neg p$ ($\neg v: 3$)
8. $\neg r$ ($\neg v: 3$)
9. $\neg p$ ($\neg v: 4$)
10. $\neg s$ ($\neg v: 4$)

Çelişki: 1,5; 1,7; 1,9

2. Lehrer ile Paxson'ın Bazı Örneklerinin Doğal Türetim Yöntemi Açısından İncelenmesi

Lehrer ile Paxson'ın yukarıda bahsettiğimiz makalelerinde yer alan örneklerinden üçünü “kütüphane örneği”, “Nogot'ın Ford'u örneği” ve “St. Paul örneği” olarak adlandıralım. Aşağıdaki satırlarda da bu örnekleri inceleyelim.

2.1. Kütüphane Örneği

Lehrer ile Paxson, birinin bir adamı kütüphaneye girip ceketinin altında kitap sakladığını gördüğüne ve bu durumu rapor ettiğine dair bir ör-

nek verirler. Onlara göre, bu durumu rapor eden, kitabı aşırının Tom Grabit olduğuna emindir. Çünkü daha önce onu sınıfında görmüştür (1969: 228). Burada “Tom Grabit kütüphaneye girip ceketinin altına bir kitap saklamıştır. O hâlde, Tom Grabit kitap çalmıştır.” şeklinde bir çıkarım vardır. Bu çıkarım birinci sıradan bir *enthymem*dir.⁶ Yani onun birinci öncülü gizlidir. Gizli olan birinci öncül de belirtilerek bu akıl yürütme tam olarak şöyle ifade edilebilir: “(Tom Grabit kütüphaneye girip ceketinin altına bir kitap sakladıysa kitap çalmıştır.) Tom Grabit kütüphaneye girip ceketinin altına bir kitap saklamıştır. O hâlde, Tom Grabit kitap çalmıştır.” Bu da ayırma kuralına dayanan bir doğal türetimdir. Söz konusu doğal tüetimi aşağıdaki gibi sembolleştirip denetleyebiliriz:

“(p ∧ q) → r, p ∧ q ∴ r”

Doğrudan Kanıtlama

1. (p ∧ q) → r (Ön)

2. p ∧ q (Ön)

r (→: 1,2)

Dolaylı Kanıtlama

1. (p ∧ q) → r (Ön)

2. p ∧ q (Ön)

3. ¬r (-Sn)

4. r (→: 1,2)

Çelişki: 3,4

2.2. Nogot'ın Ford'u Örneği

Nogot'ın Ford'u olarak adlandırdığımız örneği, Lehrer ile Paxson şöyle kurgulamaktadırlar: Sınıfımda Nogot adında bir arkadaşım ve onun bir Ford'a sahip olduğuna dair gerekçelerim olsun. Örneğin, Nogot bana bir Ford'a sahip olduğunu söylemiş olsun. Bundan hareketle ben “Nogot bir Ford'a sahiptir.” önermesini oluştururum. Bundan da “Sınıfımdaki öğrencilerden biri bir Ford'a sahiptir.” türetiminde bulunurum (1969: 229). Başka bir ifadeyle “Nogot sınıfımdaki öğrencilerden biridir ve Nogot bir Ford'a

⁶ *Enthymem*lerle ilgili bkz. Emiroğlu (2011: 182-184).

sahiptir. O hâlde, sınıftaki öğrencilerden biri bir Ford'a sahiptir." şeklinde bir akıl yürütmede bulunurum. *Nogot*'ı "n", *sınıftaki öğrencilerden biri olmayı* "S" ve *bir Ford'a sahip olmayı* "F" ile ifade edip bu akıl yürütmeyi şöyle sembolleştirebiliriz:

$$“S_n \wedge F_n \therefore \exists x (S_x \wedge F_x)”$$

“Nogot sınıftaki öğrencilerden biridir ve o, bir Ford'a sahiptir.”

“O hâlde, bazı x'ler için x sınıftaki öğrencilerden biridir ve x bir Ford'a sahiptir.”

Tikel genellemeye geçiş şeklindeki bu akıl yürütme “I.I.” örneğimizdeki akıl yürütmeyle aynı biçimdedir. Bundan dolayı burada ayrıca denetlemesini yapmayacağız.

2.3. St. Paul Örneği

“Bilgi: Sarsılmaz Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç” adlı makalenin yazarları, “Ben St. Paul'de doğdum.” ve “Bayan Grabit, Tom Grabit'in kütüphanede olmadığını söylüyor.”⁷ şeklindeki iki farklı basit önermeden “Ben St. Paul'de doğdum ve Bayan Grabit, Tom Grabit'in kütüphanede olmadığını söylüyor.” (1969: 230) şeklindeki birleşik önermeyi oluşturabileceğimizi belirtirler. Ayrıca bu akıl yürütmenin iki öncülünün de olumlu olduğunu vurgularlar (1969: 230). Buna göre biçimsel olarak “p, q \therefore p \wedge q” şeklinde bir türetim söz konusudur. Bununla birlikte bu örnekteki ikinci öncülü değillenmiş olarak da alabiliriz. Çünkü söz konusu örnekte yer alan Bayan Grabit adındaki karakter bir durumun değillenmesini dile getirmektedir. Bu değillenmeyi dikkate alarak bu önermenin içeriğini “Tom Grabit'in kütüphanede olduğu doğru değildir.” olarak ifade edebiliriz. Bu doğrultuda biçimsel olarak “p, -q \therefore p \wedge -q” şeklinde bir türetimden bahsedebiliriz. Şimdi tümel evetlemeye giriş şeklindeki bu iki örneği de denetleyelim.

$$“p, q \therefore p \wedge q”$$

Doğrudan Kanıtlama

1. p (Ön)
2. q (Ön)

⁷ Bu önerme, çalışmamızın giriş kısmında dile getirdiğimiz sembolleştirme doğrultusunda tam olarak “S_gp” şeklinde ifade edilebilir. Bu sembolik anlatımdaki “S”, “söylemeyi”, “g”, “Bayan Grabit'i”; “-p” de, “Tom Grabit kütüphanede değildir.” söylemini karşılar.

$$p \wedge q \quad (\wedge G: 1,2)$$

Dolaylı Kanıtlama

1. p (Ön)
2. q (Ön)
3. $\neg(p \wedge q)$ (-Sn)
4. $p \wedge q$ ($\wedge G: 1,2$)

Çelişki: 3,4

“ $p, q \therefore p \wedge q$ ”

Doğrudan Kanıtlama

1. p (Ön)
 2. $\neg q$ (Ön)
- $$p \wedge \neg q \quad (\wedge G: 1,2)$$

Dolaylı Kanıtlama

1. p (Ön)
2. $\neg q$ (Ön)
3. $\neg(p \wedge \neg q)$ (-Sn)
4. $p \wedge \neg q$ ($\wedge G: 1,2$)

Çelişki: 3,4

Sonuç

Gettier'in iki ve Lehrer ile Paxson'ın üzerinde durduğumuz üç örneği ile ilgili şunları söyleyebiliriz:

1. Gettier'in birinci örneği olan “iş başvurusu örneği” niceliksel bir tümel evetleme örneğidir. Bu örnekte önce tümel evetleme şeklinde bir önerme oluşturulmakta; daha sonra bu tümel evetleme önermesinden tikel genellemeye gidilmektedir.

2. Gettier'in ikinci örneği olan “Ford örneği”nde tikel evetlemeye giriş şeklinde bir türetim söz konusudur. Burada basit bir önermeden hareketle tikel evetleme biçiminde üç farklı bileşik önerme türetilmektedir. Ayrıca bu örnek birinci örneğin aksine niceliksel değildir.

3. Lehrer ile Paxson'ın, çalışmamızda birinci örnekleri olarak değeri-

dirdiğimiz, “kütüphane örneği” ayırma kuralına dayalı bir türetimin söz konusu olduğu birinci sıradan bir *enthymem*dir.

4. Lehrer ile Paxson’ın, ikinci örnekleri olarak incelediğimiz, “Nogot’ın Ford’u örneği”, Gettier’in “iş başvurusu örneği” ile aynı biçime sahip niceliksel bir örnektir. Dolayısıyla bu örnekte de önce tümel evetleme şeklinde bir önerme oluşturulmakta; daha sonra da bu tümel evetleme önermesinden tikel genellemeye giriş yapılmaktadır.

5. Lehrer ile Paxson’ın, üçüncü örneği olarak ele aldığımız, “St. Paul örneği” tümel evetlemeye giriş örneğidir. Burada iki durum tümel evetleme önermesi eklemiyle düşüncede birleştirilir.

6. Üzerinde durduğumuz tüm örneklerin hem doğrudan hem de dolaylı türetim açısından denetlemesi yapılabilir. Bu denetlemeler yapıldığında da, çalışmamızın gelişme kısmında gösterdiğimiz gibi, ele alınan türetimlerin geçerli oldukları görülür.

Kaynaklar

Başdemir, H. Y. (2011a). Başlangıç. (Ed. H. Y. Başdemir). *Epistemoloji: Temel Metinler*. Ankara: Hitit Kitap Yayınevi, 7-14.

Başdemir, H. Y. (2011b). *Çağdaş Epistemolojide Bilginin Tanımı Sorunu*. Ankara: Hitit Kitap Yayınevi.

Cevizci, A. (2010a). *Bilgi Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A. (2010b). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık,.

Copi, I. M. (1967). *Symbolic Logic*. New York: The Macmillan Company.

Çüçen, A. K. (2012). *Mantık*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Emiroğlu, İ. (2011). *Klasik Mantığa Giriş*. Ankara: Elis Yayınları.

Gettier, E. L. (1963). Is Justified True Belief Knowledge? *Analysis*, 23, 121-123.

Grünberg, T. (1972), *Symbolic Logic*, vol. I. Ankara: Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası.

Grünberg, T. (2005). Bilgi Teorisi ve Gettier Problemi. *Felsefe ve Felsefi Mantık Yazıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 385-392.

Grünberg, T. (2007). *Epistemik Mantık Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hardegree, G. M. (2010). *Symbolic Logic: A First Course*. New York: McGraw Hill.

- Kutlusoy, Z. (2003). *Temel Sembolik Mantık*. Ankara: ART Basın Yayın.
- Lehrer, K. & Paxson, T. (1969). Knowledge: Undefeated Justified True Belief. *The Journal of Philosophy*, 66, 225-237.
- Plato (1937). Theaetetus. (Çev. B. Jowett). *The Dialogues of Plato*, vol. II. (Ed. B. Jowett). New York: Random House Inc.
- Özercan, A. (2014). *Symbolic Logic Manual*. Ankara: METU Press Publishing Company.

Öz: Bu çalışmada; Edmund L. Gettier'in üç unsurlu bilgi anlayışının eksikliğine dikkatimizi çekmek için iki durumu ele aldığı "Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi Midir?" adlı makalesindeki örnekler ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik dört unsurlu bilgi anlayışlarından birini savunan Keith Lehrer ile Thomas Paxson'ın "Bilgi: Sarsılmaz Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç" adlı makalelerinde yer alan bazı örnekler üzerinde durulacaktır. İlk olarak söz konusu bu makalelerdeki örneklerin ne tür birer doğal türetim oldukları belirlenmeye; daha sonra da bu türetimlerin doğrudan ve dolaylı kanıtlama yöntemleri kullanılarak geçerli olup olmadıkları gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gettier, Lehrer, Paxson, doğal türetim, doğrudan kanıtlama, dolaylı kanıtlama.

